

DE SCHILDERS ADRIAAN EN FRANS VERWILT

DOOR

P. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK.

P den 18^{en} October 1609 werd afgekondigd en op den 8^{en} November daaraanvolgende werd voltrokken — blijkens het Trouwboek — in de Gereformeerde kerk te Rotterdam het huwelijk tusschen „ADRIAEN FRANSSE, *Jong Gezel, van Antwerpen, wonende in de Westewagestraat*” en „LIJNTGE WILLEMS VIRULIJ, *Jonge Dochter, wonende in den Oppert*”.

LIJNTGE of, zooals zij elders genoemd wordt, CATHARINA was eene dochter van den schilder WILLEM VIRULIJ I, die, van Antwerpen naar Rotterdam verhuisd, in 1586 daar eene woning in de Westewagenstraat had betrokken, en van zijn eerste vrouw, die den 7^{en} Augustus 1588 overleed. Na den dood van haar vader op 11 October 1602 en den hertrouw van haar stiefmoeder op 11 Mei 1603 had zij haar intrek genomen bij haar broeder, den schilder WILLEM WILLEMSZ. VIRULIJ, in den Oppert¹⁾.

ADRIAEN FRANSSE droeg, gelijk straks blijken zal, den familienaam VERWILT. Dat hij, gelijk WILLEM VIRULIJ, uit Antwerpen was gekomen, in de Westewa-

1) Zie: *De schilders VIRULIJ* in het *Rotterdamsch Jaarboekje*, 1894.

genstraat woonde en ook schilder was, het zijn drie redenen voor een, welke zijne kennismaking, zijne verlooving en zijn huwelijk met LIJNTGE VIRULIJ verklaren. Bovendien waren zij bijna even oud. Zij was geboren omstreeks 1585, en volgens eene verklaring, door hem op den 23^{en} Maart 1634 afgelegd bij den notaris N. VAN DER HAGEN, waarin hij zegt toen 52 jaren oud te zijn, was hij geboren in 1582.

Nu dient te worden bewezen, dat de familienaam VERWILT hem niet willekeurig is toegekend. Gelijk de meeste burgers in dien tijd noemde hij zich en werd hij door anderen genoemd slechts bij zijn doopnaam en dien van zijn vader. Een officieel stuk waarin wij zijn familienaam vinden, is o. a. de acte der huwelijksvoorwaarden van zijn neef WILLEM VIRULIJ den derde, dd. 16 Januari 1631. ¹⁾ Daar wordt „WILLEM VIRULIJ *de jonghe*” geadsisteerd door „WILLEM „VIRULIJ *zijn vader en* ARIJ FRANZ VERWILT *zijn oom*”.

Van zijne opleiding tot schilder en van zijne beoefening der kunst kunnen wij niets verhalen. Aan het slot van deze levensschets zullen wij eenige schilderingen van hem vermelden, die in Inventarissen voorkomen. Of er een tot onzen tijd bewaard bleef, dat gelooven we niet; er is er ons althans geen bekend. En toch is hij waarschijnlijk geen onverdienstelijk schilder geweest, daar hij door zijn collega's tot hoofdman werd gekozen. In die hoedanigheid ondertekende hij op 12 en 17 Augustus 1620 acten, welke ook als bijdrage tot de geschiedenis van het gilde de aandacht verdienen. De acte van 12 Augustus 1620 — te vinden in het archief van den notaris J. VAN ALLER ANDRIESZ., Proth. XII — luidt : „WILLEM PIETERSZ. VAN DER WALLE, *overman van de sijdelaeckecoopers ende „cramersgilde*, ABRAHAM VAN SON, *hoofman van de goutsmedengilde*, ADRIJAEN „FRANZ., *hoofman van schilders ende glasmaeckersgilde*, PIETER PIETERSZ., „*hoofman van St. Loijsgilde*, ADOLPHUS MAXIMILIANUS, *hoofman van de cleer- „maeckersgilde, ende* CORNELIS MELISZ., *hoofman van schoenmakersgilde, mitsgaders „HANS HUIJSSENS, hoofman van draijersgilde, alle binnen dese stede, soo voor „heurselven alsmede in dese vervangende ende heul. starck maeckende voor elckx „heurl. respectiue medecompanjons, verclaerden in de voors. qualite te hebben „geapprobeert ende geratificeert, sooals sijl. approberen ende ratificeren bij dese, „alle sodanige communicatien ende besoignen als LEENDERT BEEWOUTS ende JAN „THONISSE SNEEWIJNS, mede hooftluijden van de sijden laeckekoopersgilde alhier, „met advocaten in 's Gravenhage hebben gehouden nopende de vernieti(gi)nghe van „de reiffelarije ofte loterijcrame dewelcke alhier bij GERRIT PIETERSZ. GOMMERS „cum sociis op deser stede aenstaende kermisse soude worden voortgeset, mitsgaders*

¹⁾ Rotterdamsch Jaarboekje, 1894, bl. 180.

„de inhoude van de requeste tot dien fine aen den hove van Hollant gepresenteert „ende interdictie daerop van denselven Hove vercregen” — geven BEEWOUTS en SNEEWIJNS machtiging om bij voornoemd Hof voort te gaan, zoodat die loterij geheel zoude mogen worden vernietigd. En in de acte van den 17^{en} Augustus machtigen de hoofdlieden van dezelfde gilden (drie zijn door anderen vervangen) dezelfde lieden om naar den Haag te gaan ten einde rechtsgeleerden te consulteren hoe zij zouden verkrijgen, dat de loterijkraam, welke Burgemeesters op de kermis wilden toelaten, geweerd werd.

Het ging ARIJ FRANZ. VERWILT goed. Den 7^{en} Juli 1614 kocht hij van HANS VAN LONDERSEEL een huis, de Vos genaamd, aan de Westzijde van de Westewagenstraat, naast dat waarin de schilder DIRCK EVERTSZ. woonde. Het kostte 1450 gld., van welke som hij *f* 125 comptant betaalde en het overige afloste met *f* 125 per jaar — dezelfde conditiën waarop LONDERSEEL het gekocht had op 29 October 1610. Bij dezen voorzichtigen koop bleef zijn zwager WILLEM WILLEMSZ. VIRULIJ voor hem borg, en uit de Renteboeken blijkt dat de schuld gekweten was en de rentebrief geroijeerd werd op den 11^{en} April 1618. Twee jaren na dezen koop, op 22 April 1616, werd in het Gifteboek genoteerd dat „HENDRICK CRIJSSE (VOLMARIJN) *schilderievercooper gaf aen ADRIAEN FRANSE, „schilder, twee hujsen besijden malcanderen bujten de oude Schiedamsche poort „binnendijcks”, en dat de kooper betaalde „tien hondert guldens in gelde ende „voorts met een brief van ses hondert guldens”.*

Meermalen wordt hij vermeld in de Voogdijboeken. Onder anderen den 15^{en} Mei 1615, toen „WILLEM VIRULIJ DE JONGHE *ende ADRIAEN FRANSE, „schilder”, werden benoemd tot voogden over de vier kinderen, nagelaten door zijne schoonzuster „ELISABETH WILLEMS VIRULIJ, schildersdochter ende THOMAS „CORNELISZ” (VAN ARCKEL). Uit verscheidene andere stukken, te onbeduidend om op te noemen, blijkt dat hij in goede verstandhouding leefde met de familie van zijne vrouw, en toen WILLEM VIRULIJ op 21 en 23 Juni 1622 zijn huis in den Oppert en een erf in de Scheepmakersstraat verkocht, was „ADRIAEN FRANSS. „VERWILT *schilder” voor hem borg „specialijck verbindend sijn hujs & erve aen „de Westzijde van de Westewagestrael”, enz. ¹⁾**

Zijn huwelijk bleef niet kinderloos. In de Doopboeken vond ik hem niet vermeld, maar straks zal blijken dat drie kinderen hem overleefden: FRANÇOIS, ANNA en JOHANNA. Bijtijds werd dan ook gezorgd voor een testament. Op den 5^{en} December 1623 werd de notaris WILLEM JACOBSZ. geroepen bij „ADRIAEN „FRANSE, *schilder, & LIJNTGE WILLEMSE VIRULI” in hun huis „staende in de*

¹⁾ Gifteboek XIX f. 370, 371.

„Westewagestraet” en moest hij hun testament maken. Daarin kenden zij aan „de kinderen die zij alreede hebben geprocreert ende noch sullen mogen procreeren, „in volcomen voldoening van haer vader off moeders erffe met hen allen tsaemen „eens de som van 150 guldens”, en „aen de naeste bloetvrijenden van de eerst- „stervende tsamen eens de som van 6 guldens”.¹⁾ Dit testament werd echter door hen op 19 Juli 1625 herroepen en vervangen door een ander, dat zij ten kantore van denzelfden notaris passeerden²⁾, Daarbij maakten zij den langstlevende van hen erfgenaam, en brachten zij de uitkeering aan de gezamenlijke kinderen op 450 carolus guldens.

Door de onvolledigheid van de Doodregisters kan niet precies gezegd worden, wanneer onze schilder overleden is. Hij leefde nog den 24^{en} Juni 1639, want op dien dag verklaarden JACOB en WOUTER WOUTERSZONEN, gebroeders, bij den notaris G. VAN DER HOUT³⁾ „schuldich te wesen aen ADRIAEN FRANSS, „woonende inde Westewagestraet alhier, 400 gld. wegens geleende gelden op dato „deses”. Hij is echter gestorven vóór den 10^{en} Mei 1641, zooals blijkt uit de volgende overdracht dd. 12 Juni van dat jaar⁴⁾: „WILLEM WILLEMSZ. „VIRULIJ als hiertoe hebbende procuratie van LIJNTGE WILLEMSdr., wede wijlen „ADRIAEN FRANSS VERWILT, sijnde d’selve procuratie gepasseert voor JACOB „DE MARS, Not. publ. binnen deser stede, & seeckere getuijgen den 10^{en} Meij 1641 — „geeft in die qualite aen THONIS EVERTSS, Glaesmaecker, gifte ende eigendom „van twee huijsen & erven, naest de andere, staende & gelegen aende Westzijde „vande Schiedamsche dijck alhier, belent enz.” „Ende bekende van de coope ende „overdrachte deser voldaan te wesen met de somme van 450 gld. gereet & noch „met een custing rentebrieff van 2000 gld. op huijden verleden”.

Van zijn kunst is, zoover ik weet, niets tot ons gekomen, en zelfs in oude inventarissen wordt zij zelden aangetroffen. Op 26 Februari 1631 werd hij met een POOL WILLEMSZ. benoemd tot voogd over de kinderen van wijlen MAERTEN ADRIAENSZ. BALCKENEIJNDE, die schilder en kunstkooper was en ook in de Westewagenstraat woonde. Op den inventaris van dien boedel, welke op genoemden dag werd ingediend, staat onder de schilderijen vermeld:

Een guld. maet van ADRIAEN FRANSS (geschat op). . . . . 10 gld.
Een lange JEPHTA van ADRIAEN FRANSS . . . . . 10 gld.
Twee smalle guld. maeten van ADR. FRANSS, t stuck . . . . 10 gld.

1) Protocol VII.

2) Protocol VIII.

3) Protocol XXVI f. 124

4) *Gifteboek* XXVII f. 311 verso.

<i>Een VENUS van</i> ADR. FRANSS	6 gld.
<i>Drije langekens van</i> ADR. FRANSS <i>t stuck</i>	4 gld.
<i>Een salvatorsmaet</i> DE DRIJE CONINGE <i>van</i> ADR. FRANSS <i>met baleijne lijst</i>	8 gld.

En onder de uitschulden staat: „ADRIAEN FRANSS, *schilder, compt van geleverde schilderije 500 gld*”.

In het opstel over de VOLMARIJNS¹⁾ heb ik reeds medegedeeld, dat op den inventaris, door de weduwe van HENDRICK CRIJNSSE VOLMARIJN den 23^{en} Februari 1646 ingediend, staat: „*Een groot soort langh van* JACOB & ESAU, *van* ARIJEN FRANSS”.

In den boedel, nagelaten door zijn zoon FRANÇOIS VERWILT, staat genoteerd: „*JOHANNES Predikinge in de woestijne door den ouden* VERWILD.

„*Een groot stuck van* REBECCA *uts.*

„*Een dito van* CIJMON *en slapende nymph door uts.*

Na zijn dood bleef zijne weduwe wonen in de Westewagenstraat. Dit blijkt o. a. uit de giftbrieven van 24 Mei 1657 en 3 Augustus 1663, welke betreffen de belendende panden. Uit de overdracht van 3 Augustus 1663 blijkt tevens dat haar huis het tweede ten zuiden van de Mostertsteeg was (thans Westewagenstraat No. 11). Zij was, naar het sehijnt, een goede financierster. Op 27 December 1642 liet haar nicht LIJSEBETH WILLEMS VERULIJ, weduwe van ARIE GILLISS VISSCHER, een cusingrentebrief op haar transporteeren. Op 1 October 1659 leende zij 400 car. gld. tegen 5 percent. Den 30^{en} April 1664 kocht zij een huisje aan de zuidzijde van de Mostertsteeg dat achter haar huis in de Westewagenstraat lag, voor 700 gld., en den 8^{en} November 1669 nam de weduwe van den schilder HENDRICK VAN MUNSTER van haar een hypotheek van *f* 200 à 4 percent op haar huis, welke hypotheek eerst 19 jaren later werd afgelost, blijkens quittantie van FRANÇOIS VERWILT dd. 29 Juni 1688.²⁾

Zij stierf in Mei 1670. In de week van 4—11 Mei van dat jaar werd in het Begrafenisregister genoteerd op Vrijdag: „*Een 10 gld. kijst voor* LIJNTIJE „WILLEMS VIJERLEIJ *wedu. in de Westewagestraet, in de kerck, sarck, 1 doode* „*verset, gebeente verleijt... 3 d*”. Haar dochter JOHANNA, die bij haar was gebleven, volgde haar nog in dezelfde maand. In de week van 18 tot 25 Mei 1670 werd op Woensdag genoteerd: „*Een 10 gld. kijst voor* JOHANNA VERWIJLT, „*J. D. in de Westewagestraet naest den boerendans, kerck, sarck*”.

De andere dochter, ANNA geheeten, was gehuwd met PIETER HOLTHUIJSEN,

1) *Oud-Holland*, 1894, p. 141.

2) *Renteboeck* 24.

kruidenier, maar stierf reeds voor 24 Juli 1658, want op dien dag werden FRANCOIS VERWILT en WILLEM VIRULIJ de jonge, benoemd tot voogden over haar kinderen. 1)

Frans Verwilt

Indien wij de aantekeningen van Dr. JAN SIJSMUS mogen vertrouwen, en er is geen reden om dat hier niet te doen, dan is FRANS VERWILT geboren in 1623. Waarschijnlijk heeft hij van zijn vader het schilderen geleerd. IMMERZEEL vertelt dat hij in 1598 geboren en in 1655 overleden is, wat niet meer behoeft te worden tegengesproken, en dat hij, zijn eerste onderwijs in het landschap-schilderen van CORNELIS DUBOIS ontvangen hebbende, onder leiding van POELENBURG kwam. Die CORNELIS DUBOIS is een foutieve verbetering van KORNELIS VAN BOJO LENBOURGS, onder welken phantastischen naam SANDRART CORNELIS POELENBURG bedoelde, wat door HOUBRAKEN van SANDRART werd overgenomen. HOUBRAKEN, wiens artikeltje door IMMERZEEL misbruikt werd, schreef DE BIE en SANDRART slordig na, maar niemand noemde vóór IMMERZEEL VERWILT een leerling van POELENBURG, al zijn allen het eens dat hij dezen navolgde. VERWILT bleef te Rotterdam wonen bij zijne moeder, maar vertoefde meer dan eens geruimen tijd op Walcheren. Dr. BREDIUS deelde eene notarieele acte, in den Haag verleden, mede, waarin VERWILT zelf verklaart dat hij in April 1643 te Middelburg was geweest. 2) In November 1643 was hij weder te Rotterdam, zooals blijkt uit de volgende, ook voor de zeden van dien tijd niet onaardige acte. Op den 6^{en} November verschenen bij den notaris PIET VAN LEEUW 3) een jongmensch van 15 jaren, twee getrouwde vrouwen van 28 ten 36 jaren en een meisje van 17 jaren, die „ten versoucke van FRANCIOIS VERWILT ende ANNETJE VERWILT” getuigden „dat op den Ilen deser's middachs ten huise van de requestanten is gecomen ABRAHAM SAFTLEVEN, vragende de doorn. reqt. ANNETJE VERWILT, waerom dat sij gingh seggen dat sijn hujsvrouw een hoer was ende dat sij bij den backer geslapen hadde ende dat hij 't koetje ma't kalffje hadde gekregen; 't welck de req^{ant} seijde onwaerachtig te sijn sulcke

1) Register 83 f 62b.

2) Oud-Holland, XII p. 161.

3) Protocol II f 299.

„woorden gesproken te hebben, waernaer de voors. SAFTLEVEN de req^{te} ANNETJE „VERWILT scheldende voor een hoer en gaff de req^{te} in haer huijs een slach met „sijn vuijst voor haer borst ende noch een slach voor haer koon dat 't bloet wt „haer mont spronck. Naer welck gerucht de req. FRANCHOIS VERWILT van boven „quam, zeggende tegen de voors. SAFTLEVEN wat hem schorte ende dat hij met „reden soude spreken, waerop de voors. SAFTLEVEN seijde Fou wil ick hebben „(tastende in sijn sack) komt voor deur, gij valsche getuijge die valsche attestatie „hebt laten maken ende dreijchde doenmael noch den voors. VERWILT waer te „sullen nemen ende t's'avonts in 't water te bruijen, al soude hij op 't schavot „staen”, enz.

Of VERWILT sedert steeds te Rotterdam gebleven is, dat kunnen wij niet zeggen. Den 19^{en} Augustus 1648 was hij getuige bij denzelfden notaris P. VAN LEEUW¹⁾. In Augustus 1653 was hij „resideerende tot Vlissingen”, en kwam van daar naar Rotterdam, om er den 26^{en} Augustus de kunstplaten uit het sterf-huis van CRISPIJN VAN DE PAS den oude afkomstig, te helpen taxeeren²⁾. Vijf jaren later, op 24 Juli 1658, werd hij met WILLEM VIRULIJ DE JONGE gesteld tot voogden over de kinderen van wijlen ANNA VERWILT, in welke qualiteit hij ook tegenwoordig was bij het inleveren van den inventaris op 18 September 1658. Drie jaren later was hij weder te Middelburg, en zeker voornemens daar geruimen tijd te blijven want hij werd er lid van het St. Lucasgild.³⁾ Waarschijnlijk bleef hij er evenwel slechts kort, daar zijn naam niet meer voorkomt in het register van dat gild.

Na den dood van zijne moeder en van zijn zuster JOHANNA woonde hij alleen in het huis in de Westewagenstraat. Hij was niet onvermogend en verdiende veel met schiideren. Herhaaldelijk vindt men hem dan ook vermeld in de renteboeken als geldschierter. Het eerst op 18 December 1670, dan op 23 Februari en 23 October 1671, op 6 Februari 1672, 31 Mei 1675, 13 Juni 1676, 18 Januari en 14 Februari 1681. En niet te Rotterdam alleen, ook in Den Haag leende hij geld, zooals blijkt uit eene acte, medegedeeld door Dr. A. BREDIUS.⁴⁾

Toen hij ongeveer 66 jaren oud was, achtte hij den tijd gekomen om een testament te maken. Hij deed dit niet te Rotterdam, maar te Delft, misschien om al de neven en nichten, die wellicht meer belangstelling in zijn fortuin toonden dan hem lief was, en die hij toch eenigszins teleurstellen zou. Van zijn testament,

1) Protocol V, f 80.

2) *Oud-Holland*, X p. 119.

3) OBREEN's *Archief* VII 196.

4) *Oud-Holland*, XII, 162.

Oud-Holland 1897.

dd. 14 Maart 1689, heeft Dr. A. BREDIUS het een en ander medegedeeld; ook dat hij het met den dood bevestigde in 1691, daar hij begraven werd in de week van 5—12 Augustus van dat jaar.¹⁾ Voegen wij erbij dat hij stierf op 8 Augustus.

Er is in dat testament het een en ander dat van ijdelheid getuigt, hetzij kunstenaarsijdelheid of die van een rijk geworden burgerman. Zóó de door Dr. BREDIUS medegedeelde bepaling, dat men „sal versoucken veerthien brave jongmans van „de Remonstrantsche Religie die men geven sal elck een stuck gout van 12 gulden „en lange roumantels aen doen sal op de begravenis en van handschoenen en „lamphers voorsien, met een statieuse streeck van menschen gaande agter 't lijk, „sonder carossen”.

VERWILT had tot executeurs benoemd WILHELMUS HOVIUS, praeceptor der Latijnsche school, en JOHANNES SANTVOORT, apotheker. Beiden bedankten voor de benoeming, de eerste om zijne werkzaamheden als onderwijzer, de tweede omdat hij reeds met drie voorgdijen was belast. Vermoedelijk begrepen de heeren dat dit executeurschap veel tijd zou kosten; ongeveer een kwart eeuw duurde het beheer. Op den 21^{en} Augustus 1691 werd door Weesmeesters aangesteld als executeur de notaris JOOST WITTIUS, die op 16 December 1694 werd vervangen door JACOB TIERENS, klerk van den Secretaris der Weeskamer. Deze maakte op 30 November 1695 plaats voor FRANS WAGHMANS, die op zijn beurt twee jaren later vervangen werd door Mr. PIETER OUSEEL, na wien op 20 October 1705 optrad WILHELMUS RIJCKWAERT, Med. Dr., in wiens plaats JOB VAN HEEL trad den 6^{en} September 1714.

De inventaris en de rekeningen der executeurs²⁾ liggen voor mij, en een boekdeel zou noodig zijn om alles op te nemen. Daar dit echter geheel nutteloos is, wil ik trachten uit de verschillende documenten mede te deelen wat den lezer kan interesseeren.

FRANS VERWILT had de Remonstrantsche kerk te Rotterdam tot ertgen naam gemaakt. Als er rekening werd gedaan door de executeurs, waren dan ook altijd drie geauthoriseerden van de Remonstrantsche kerk tegenwoordig. Op den 3^{en} December 1689 was de schilder ADRIAAN VAN DER WERF door de opzieners van die gemeente benoemd tot procuratiehouder, en woonde deze dus de meeste verrekeningen van den boedel bij.

VERWILT's bepalingen omtrent zijne begrafenis werden uitgevoerd. De tweede „uijtgeeff” van den executeur betreft de „Doodschulden van het lijk”, en bedraagt 690 gld. 10 st. Het was inderdaad een deftige begrafenis. De

¹⁾ *Oud-Holland*, XII, p. 162 en 163.

²⁾ Rekeningboek ter Weeskamer 85 f 381 enz.

veertien dragers kregen ieder een „*gouden ginie*”; *f* 15 kostte de huur van hun rouwmantels; 58 gld. 10 st. werd besteed aan krip voor de „*rouwbaende*” voor dragers, bidders, koetsier, en 18 paar handschoenen; 83 gld. 6 st. was het salaris der dragers; 23 gld. 2 st. dat der bidders; 9 gld. 16 st. werd betaald voor het „*rijden van 't lijk*.” VERWILT's buurman JACOBUS COENE en zijn leerling CORNELIS SINGELAAR ontvingen 24 gld. voor het afleggen van het lijk. Begrafenisbiljetten werden gedrukt voor 41 gld. 9 st., en ongeveer 200 gld. voor een „*halff okschooft france wijn, 34 stoop rijnse wijn op de begravenis en sterffhuijs geconsumeert*”.

FRANS VERWILT had — gelijk gezegd is — vele neven en nichten; ééne nicht van zijne zijde, de overige van zijn moeders kant, VIRULIJS, De eerste, MARIA MICHIELS, bedacht hij 't ruimst; maar de kinderen van GERRIT WILLEMSZ. VIRULIJ, MICHEL WILLEMSZ. VIRULIJ, ELISABETH VIRULIJ (die gehuwd was geweest met CORNELIS THOMASZ. VAN ARCKEL), WILLEM WILLEMSZ. VIRULIJ vergat hij niet. En als een der kinderen overleden was en kinderen had nage-laten, dan kende hij aan deze legaten toe. Ook zijn „*dienstmaeght*” MARIA GIJSBERTS VAN BARNEVELT bedacht hij ruim, hetgeen misschien er toe medewerkte dat deze later trouwde met BASTIAEN KERSBERGEN.

Op den 6^{en} October 1691 leverde JOOST WILLEMS den inventaris van VERWILT's nalatenschap in. Bij het testament was gelegateerd aan MARIA MICHIELS en aan MARIA VAN BARNEVELT, elk voor de helft „*alle sijn linde, „wolle, sijde, beddens, peulerwe, hooftkussens, deeckens, servetten, tafellakens, „slaaplakens, sloopen, en alle andere soorten van lijwaat, alle sijne boeken, tin, „ijser, koper, houtwerk, kisten, tafels, stoelen, sitkussens, potten, pannen, Oostindisch „en Delfs posteleyen, aardewerck en voorts generalijk alle sijnen inboel, huijsraet „en huijssieraat, mitsgaders sijne cleederen, alsmede aan MARIA MICHIELS nogh „vier silvere lepels, ende nogh twee silvere lepels aan de gemelde MARIA VAN „BARNEVELDT*”. Op 20 September 1691 werden de meubelen en het huisraad door den vendumeester verkocht voor 772 gld. en 12 st., waarbij kwam voor de zes zilveren lepels 22 gld. 9 st. 4 penn., voor een Japansche rok 6 gld. en voor turf 7 gld. 4 st. Daar MARIA MICHIELS en MARIA VAN BARNEVELT slechts haar leven lang vruchtgebruik van een en ander toekwam, accordeerden zij met de regenten der Remonstrantsche kerk dat zij van deze som zouden genieten 4 percent jaarlijks.

Aan zijn leerling CORNELIS SINGELAER had VERWILT gelegateerd „*alle „sijne prenten, teekeninge, pleijsters van steen, alle sijne vrijfsteenen met de „lopers daartoe, met alle sijne verwe, penceelen, eesels, ongeschilderde doecken, „leeman en paletten*.”

JOOST WITTIUS vermeldt deze dingen slechts pro memorie, en gaat dan over tot de opsomming der in den boedel aanwezige schilderijen, 142 in getal. Zes daarvan worden afzonderlijk vermeld als „*concerneerende den colonel TOLMANS*”. Het zijn:

- No. 1. *Portret van den colonel TOLMANS tgunt bij hem van den overledene is gekocht ende niet betaalt.*
- No. 2. *Een ront stukje van de Liefde hoort in eigendom tot den voorn. colonel TOLMANS.*
- No. 3. *Een cleijn conterfeijtseltje van des overledenen suster hoort toe als vore.*
- No. 4. *Een groot stuk van de Liefde met cuijpdoon komt toe als vore.*
- No. 19. *Een stuk schilderij van Adam ende Eva.*
- No. 72. *Een naakte Proserpina met kupidoon sonder lijst, bij den overledene op ordre van den voors. TOLMANS geschildert sonder dat daar van een vast accoort is gemaakt.*

Bij zijn eerste rekening deelde JOOST WITTIUS mede, dat hij deze zes stukken had „*gestelt in bewaringe van de regenten van de Remonstrantsche kerck.*”

Alle overige schilderijen stuk voor stuk op te noemen heeft m. i. geen zin. Verreweg de meeste zijn van VERWILT zelf. Eerst laat ik die volgen, welke aan andere schilders worden toegekend. Het zijn:

- 21. *Een conterfeijtsel van een man door BLOKLAND.*
- 22. *Een uts. van een vrouw door uts.*
- 36. *St. Antonius tentatie door SAGTLEVEN.*
- 71. *Een stuk van DOP sonder lijst.*
- 76. *Een maanlichje door DE WIT.*
- 77. *Een landschap door GLAUDE LORNOOIJ (CLAUDE LORRAIN?)*
- 80. *Een copij van HOLBEIJN na de minnemoer van keijser KAREL.*
- 87. *Een lantschap met schaaphjes door HERMAN SAGTLEVEN.*
- 89. *Een lantschap van BOT met beelden van POELBURGH.*
- 91. *Een lantschap door DE VIEGER.*
- 94. *Een maneschijntje van CRABBE.*
- 95. *Scheepjes door DE VIEGER.*
- 97. *Een lantschapje door VIERULIJ.*
- 102. *Copie van MIERIS portret door VERWILD.*
- 103. *Een vrouwtje met olijkoehen door HENDRIK MAARTENSE SORGH.*
- 113. *Een jagt van RUBBENS.*
- 137. *Johannis Predikinge in de woestijue door den ouden VERWILD.*
- 138. *Een groot stuk van Rebecca.*
- 139. *Een dito van Gijmon en slapende nymph door uts.*
- 140. *Hollands welvaart door WILLEBOORTS.*
- 141. *Portret van den overledene door WILL. VAN DR HAGE.*

Onder de werken van FRANS VERWILT vinden wij vier exemplaren van een portret van GERARDT BRANDT den jonge, den Remonstrantschen predikant te Rotterdam¹⁾, die in Mei 1680 zijn intrede deed en op 21 December 1683 over-

¹⁾ In de Remonstrantsche kerkenkamers te Amsterdam en te Rotterdam bevinden zich portretten van dezen predikant, waarvan de maker onbekend is. Dat te Rotterdam verkeert in geen gunstigen staat. Het kan m. i. aan VERWILT worden toegeschreven wat behandeling en kleur betreft en wel onthoudend dat de schilder 60 jaren oud was, toen hij dit portret maakte.

leed, 26 jaren oud; een portret van CHRISTIAEN VAN DUIJREN; de portretten van VERWILT's vader en moeder en van zijn zusters JANNETJE en ANNETJE VERWILT. Verder verscheidene „tronies” van oude mannen en vrouwen, koppen van schapen en rammen, koetjes, landschappen met bokken en schapen, „cleijne beeldjes”, zwemmers, satertjes, badende Dianas en dergelijke van het toen gezochte soort. Afzonderlijk meen ik te moeten vermelden:

- No. 5. *Een agtkante conterfeijtseltje van den overledene.*
- 20. *De besnijdenisse van Christij.*
- 30. *Een oesterbanketje met een roemer wijn.*
- 31. *De proffheet David.*
- 34. *Een out vrouwtje met een swart kapje.*
- 35. *Een vierkant stuk met een doot kint.*
- 49. *Een edelman met paart, moer en windhonden.*
- 50. *Een man met een fluij.*
- 51. *Elisabeth met Johannes.*
- 53. *Een kersnagje.*
- 56. *Een oud militair.*
- 64. *Een polak die tabak rookt.*
- 65. *Een ruijter met een paart op stal.*
- 66. *Een schoon groot stuk van Batseba met koning David.*
- 83. *Een Hieronimus.*
- 84. *Pan en Seringe.*
- 85. *Een Juffer met een pappegaj.*
- 86. *Een bootschap van Maria.*
- 88. *Een posteljon.*
- 90. *De propheet Elia op koper.*
- 92. *Een stukje van de jonge Tobias.*
- 104. *Een mannetje met twee paarden.*
- 105. *Een boereschuij met een mannetje op een paart.*
- 106. *St. Marcus met de leeuw.*
- 107. *Een droncken boer met een pijp op zijn muts.*
- 108. *Een do. die een pijp aansteekt.*
- 123. *Een groot stuk met een slapend vrouwtje en een zater.*
- 132. *Hieronimus met kupidootjes.*
- 133. *Maria Magdalena met kupidootjes.*
- 134 en 135. *Twee agtkante landschapjes.*

Niet alleen in de Haarlemsche, ook in de Leidsche Courant werd geadverteerd dat „alle de schilderijen bij FRANÇOIS VERWILT nagelaten soo door hem „als andere vermaarde meesters gedaan, ten sterfhuijse van voorn. VERWILT „staande vooraan in de Westewagenstraat” zouden verkocht worden op 20 September, en uit de rekening van den executeur blijkt dat de „uijtroeper” de verkooping van de schilderijen en huizen „uitriep”. Met de schilderijen werden de „horlogien” in het openbaar verkocht door den vendumeester GERRIT VERBURGH, en de opbrengst was, na aftrek van 92 gld. 7 st. voor salaris, stadsrecht, huur van tafel en banken, trekpenningen enz. 952 gld. 11 st.

MARIA VAN BARNEVELT kocht een „*diamant ringetje*” voor 30 gld.; het zilverwerk bracht op 346 gld. 12 st., en een zilveren schaal 40 gld. 14 st.; aan gouden specie was er voor 86 gld. 10 st.; potpenningen en een tabaksdoos met ketting 24 gld. 5 st.; aan comptante penningen *f* 1700 — 10 st. Er waren 21 rentebrieven tot een gezamenlijk bedrag van 26,182 gld. Het huis aan de Westzijde van de Westewagenstraat „*van outs genaamt De Vos, waarin FRANCOIS VERWILD is comen te overlijden geregt op N°. 971*” werd op 5 Februari 1692 aan ISAAC VAN DER PEEL verkocht voor 784 gld. 7 st. 8 penn. en een schuldrentebrief à 3 pCt. van 2000 gld.¹⁾ Het huis „*in de Mostaardsteeg, streckende uit de steeg tot achter de woning*” van FR. VERWILT, bleef verhuurd aan JACOB COENE voor 50 gld.

De afrekening der legaten is voor ons van geen belang. Enkele mededeelingen mogen volstaan. Voor MARIA VAN BARNEVELT had VERWILT bepaald, dat zij „*soo het haar beliest agt weecken naar zijn overlijden in zijn sterffhuijse, sal vermogen te blijve wonen ende een vrouwmensch tot haar geselschap nemen omme denselven tijt wijt zijnen boedel te leven en teeren in alle redelijckheit naar haar welgevalle; 400 gld. om op zijn verscheijden daarmede eerlijck te kleeden in den rouw; 250 gld. 's jaars haar leven lang; haar conterfeijtsels, zoo geschildert als geteekent met een vierkant en een driekant kasje staande bejide op zijn agtercamer*”; alles behalve de helft van zijn inboedel. Uit de rekening blijkt, dat zij in die acht weken verteerde 72 gld. 12 st., en dat zij nog *f* 63 ontving over een half jaar huur als dienstmaagd en *f* 30 voor een *samaar bij VERWILT aan haar mondeling besproken*”

Aan MARIA MICHIELS werd, volgens testament, voor rouwkleeding betaald 800 gld.

Daar FR. VERWILT de Remonstrantsche kerk tot erfgenaam had geconstitueerd, voldeed JOOST WITTIUS aan haar niet het legaat van 1000 gld. maar betaalde hij wel de aan de Diakonie-armen besproken *f* 400 en de aan het Weeshuis gelegateerde *f* 400.

Ten slotte enkele stukken van VERWILT, vermeld in oude inventarissen:

Een kersnachtje van VERWILT met een vergulde lijst.

Twee stuckjes, bejide uijtbeeldend een naect vrouwenmensch van denzelve VERWILT.

Een stuckje, uijtbeeldend een juffr. met de hand op een pilaer mede van VERWILT.

1) Inventaris en Gifteboek.

Nogh een stuckje van denzelven VERWILT uijtbeeldend een monsieur met een slapende juffr. aan een tafel.

Nogh twee stuckjes van denselven VERWILT, het eene uijtbeeldend de Vlucht van Joseph ende Maria, ende het andere een naect jongetje.

Nogh twee langwerpige stuckjes, het eene het oordeel van Paris, ende het andere drie naecte engeltjes uijtbeeldende, beide mede van VERWILT.

Inventaris van JACOB SPIJKOORT'S boedel door hem ontruimd
November 1679.

Een nagtvrouken met een sater van VERWILT.

Invent. van Mr. ADR. EEUWOUT BLANCKERT, 26 Oct. 1686.

Venus palleering van VERWILT.

Invent. v. ADR. BLANCKERTS, wed. JACOB VAN VREDENBURGH 12
Febr. 1689.

Als wij zien hoeveel schilderijen FRANS VERWILT heeft geschilderd, en hoe weinig werken van zijn hand thans bekend zijn, rijst dan niet de vraag, of er onder de talrijke aan POELENBURGH toegekende werken niet eenige schuilen van zijn hand? In zekeren zin zou dit voor hem een compliment zijn, maar het zou hem toch niet helpen aan een hooger rang in de kunstwereld. Veeleer zouden daartoe bevorderlijk kunnen zijn de weinige portretten van zijn hand, zooals het levensgroot jongensportret in het Rijksmuseum; schilderijen niet gefabrieckt naar een vast model, maar waarin hij zijn talent ten beste gaf, zonder zich te storen aan markt of publiek.

frans verwilt

